

Militars: no tots anticatalans

“La major part dels militars destinats a Catalunya s’havien revoltat contra la República. Però no tots. Uns altres no van seguir el cop o fins i tot hi van lluitar en contra, servint la legalitat amb entusiasme, altres limitant-se a complir amb el seu deure. Amb diferent entusiasme, però al seu lloc. Setanta anys després, ja és hora de ser justos amb la seva història.” Així de contundent és el punt final d’un dels darrers llibres que acaba de publicar el professor, antic militar de l’exèrcit espanyol –fundador de la Unió Militar Democràtica– i historiador Gabriel Cardona. Es tracta de la *Crònica dels militars catalans* (Esfera dels llibres, Barcelona, 2006), un llibre modèlic en molts aspectes que fa un repàs, rigorós i amè, del paper que va tenir l’exèrcit en la història de Catalunya –i de retop, inevitablement, de l’estat espanyol– durant un període cabdal de la nostra història, aquella que començava amb la crisi de la monarquia, a partir de 1930, i acabava amb l’esclat de la guerra civil, el 1936.

L'anticatalanisme dels militars.

De bell antuvi hi ha tot un seguit de qüestions que apareixen al llibre i que configuren un aspecte indubtablement transcendent: en primer lloc, les difícils relacions que els militars –l’exèrcit espanyol– van tenir amb Catalunya en el decurs del segle XX. Això tingué una rellevància especial a partir de la irrupció del catalanisme contemporani, actiu sobretot des de començament de segle –els esdeveniments del *Cu-cut!*, el novembre de 1905, van marcar el punt d’arrencada de la confrontació–, i de les imponents lluites socials que van tenir lloc sobretot a partir de la mal anomenada Setmana Tràgica –de fet, la primera revolució del segle–, esdevinguda a final de juliol de 1909. L’exèrcit espanyol a Catalunya no fou tan sols l’instrument bàsic de la repressió antipopular, al qual es recorria en ocasió d’una vaga obrera o d’una manifestació popular, sinó que ben aviat es va convertir en el més ferm baluard del patriotisme espanyol en contra del dissolvent catalanisme. Actituds com la del coronel Macià, el

Des de fa mots anys, l’exèrcit espanyol ha representat la cara més fosca de l’anticatalanisme. Un treball de l’historiador Gabriel Cardona, antic militar, s’ocupa ara de recordar que durant la Segona República hi va haver militars, catalans d’origen i d’adopció, que es van comprometre amb els valors republicans.

futur primer president de la Generalitat republicana, que va abandonar l’exèrcit arran dels fets del *Cu-Cut!*, no solament eren minoritàries, sinó que van esdevenir del tot testimonials.

Aquesta qüestió, naturalment, va assolir una dimensió més gran arran de l’aprovació de l’Estatut d’Autonomia de Catalunya. Per a molts militars –a qui s’havia fet creure, o se n’havien convençut ells mateixos, que eren els dipositaris de les essències pàtries–, l’Estatut era l’amenaça real de la disgregació d’Espanya. Cardona assenyala, no pas sense raó, que la República no va saber o no va voler explicar als militars que l’autonomia catalana no representava la ruptura de l’estat, sinó tot el contrari: la satisfacció d’unes reivindicacions autonòmiques –l’independentisme català havia estat sempre molt minoritari– garantia la unitat d’Espanya. Però la dreta va saber atiar bé l’anticatalanisme que, al final, va esdevenir un dels subjectes de l’agitació antirepublicana que més bé

va arrelar dins l’exèrcit espanyol. De fet, l’anticatalanisme militar va esdevenir una constant pràcticament fins a la vigília de la transició democràtica. I, en alguns sectors militars, encara no es pot pas considerar desaparegut del tot. Però això ja fóra una altra qüestió.

L’aposta republicana. Justament per aquesta raó, Cardona té interès a remarcar el compromís d’aquells sectors de l’exèrcit espanyol, catalans i no catalans, que es van comprometre en la defensa de Catalunya i de la legalitat republicana durant els difícils anys 30, els anys de la República, durant els quals es va intentar de democratitzar i modernitzar l’estat espanyol, mitjançant tot un seguit de reformes que, inevitablement, havien de començar per l’exèrcit. Les reformes d’Azana –encaminades a *democratitzar* i *republicanitzar* un exèrcit eminentment autoritari i monàrquic– no van tenir les conseqüències que hom esperava i les conspiracions contra la República no van començar, com volen fer creure els revisionistes postfranquistes, després de l’octubre de 1934 sinó l’endemà mateix de la proclamació de la República. El llibre de la Cardona ho deixa molt clar.

De fet, la nòmina dels militars republicans no era, al capdavant, tan reeixida. S’hi destaquen, per una banda, els germans Vicenç i Josep Guarner i Vivancos. Ambdós, antics combatents a la guerra d’Àfrica i compromesos des del primer moment amb la República. Josep va haver de refugiar-se a França arran dels fets de l’octubre de 1934, i Vicenç va tenir un paper important en la desfeta del cop militar a Barcelona el 19 de juliol de 1936. Frederic Escofet, el comissari d’ordre públic en esclatar la guerra, nomenat especialment per Companys, era també un militar procedent de la monarquia i va fer un paper clau el 19 de juliol. El lleidatà, comandant d’artilleria, Enric Pérez Farràs, era el cap dels mossos d’esquadra i fou jutjat, condemnat a mort i indultat amb motiu del 6 d’octubre de 1934.

El president de la República espanyola, Niceto Alcalá Zamora, condecora el capità general de Catalunya, el català Domènec Batet, l'abril de 1935 a Madrid, pel seu paper a l'hora de sufocar la revolta de l'octubre de 1934 a Catalunya.

Un exemple de contradicció. Un dels casos més emblemàtics fou el del general Domènec Batet, perquè encarna bona part de les contradiccions a què van encarar-se molts militars durant la República. General d'*obediència deguda*, era el capità general de Catalunya que va haver d'enfrontar-se als fets del 6 d'octubre de 1934. Com posa en relleu Cardona –i temps enrere ja havia explicat amb detall el primer biògraf de Batet, Hilari Ragner–, va evitar que l'episodi de l'estat català que havia proclamat Companys derivés en un bany de sang, com volia Franco des de Madrid, i tal com va passar a Astúries. Però el fet d'haver detingut Companys i tot el govern català el va fer caure en desgràcia davant del catalanisme. El

juliol de 1936 era a Burgos intentant fer avortar la conspiració que s'hi organitzava. Quan a la ciutat castellana va esclatar el moviment, Batet, fidel a la legalitat republicana, s'hi va oposar, fou detingut i el febrer de 1937 acabà jutjat en consell de guerra i afusellat.

Batet, en definitiva, va acabar essent víctima de les contradiccions polítiques i socials d'un període en què els militars van continuar fent un paper clau en la història de Catalunya i d'Espanya. Aquesta és una altra de les virtuts del llibre de Cardona: la reconstrucció de la història dels anys republicans des d'un punt de mira militar posa de manifest una intrahistòria curulla de conspiracions i conspiradors, d'esdeveniments conflictius –com el 6 d'octubre mateix

o les insurreccions anarquistes–, que van anar conduint a una confrontació, fins el juliol de 1936, quan es generalitzà. Però –i aquesta és una de les conclusions a destacar– si els militars sollevats pensaven repetir allò que s'havia esdevingut el 6 d'octubre de 1934, es van trobar amb una resistència inesperada. Resistència, és cert, del moviment obrer i popular, però també d'un grup de militars –a Catalunya, per exemple, els alts comandaments de la guàrdia civil–, que havien apostat per la República, per una política de progrés i de reformes que la majoria de l'exèrcit i de les classes benestants del país van acabar convertint en una utopia impossible.

Pelai Pagès i Blanch